

استفاده ایران از تأمین مالی بانک توسعه اسلامی در پروژه های زیر ساختی

پرویز رستمزاده^۱
شهره نصیرآبادی^۲

تاریخ دریافت: ۹۴/۷/۱۸ تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۰/۱۴

چکیده

در کشورهای توسعه یافته بیشتر تأمین مالی پروژه های زیرساختی که سرمایه بر هستند از طریق بازار صورت می گیرد و به عبارتی منابع مالی بخش خصوصی از طریق بازارهای مالی به روش های مختلف، جذب سرمایه گذاری های زیرساختی می شوند. از جمله مهم ترین این روش ها می توان به استفاده از خدمات بانک های توسعه ای، ایجاد بانک ها یا صندوق های تخصصی زیربنایی و انتشار اوراق قرضه اشاره کرد. گروه بانک توسعه اسلامی به عنوان یک بانک بین المللی با بهره گیری از روش های مختلف تأمین مالی مبتنی بر اصول شریعت اسلامی، در تأمین مالی پروژه های مهم اقتصادی و اجتماعی به خصوص پروژه های زیرساختی نقش داشته است. هدف از این مقاله بررسی الگوی تأمین مالی گروه بانک توسعه اسلامی در گسترش زیرساخت ها است تا راهکار اجرایی برای توسعه بخش زیرساخت ها در کشور، جهت نیل به اهداف برنامه توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی ارائه شود. از جمله این راهکارها می توان به آگاهی بیشتر از نحوه فعالیت های بانک توسعه اسلامی توسط موسسات مالی و بانک ها، ابزارها و روش های تأمین مالی نوین، بهره گیری از دانش تخصصی مالی اسلامی، ظرفیت سازی مناسب در دستگاه های اجرایی برای استفاده از تسهیلات بانک توسعه اسلامی در جهت توسعه کشور و توسعه زیرساخت ها اشاره نمود.

واژگان کلیدی: بانک توسعه اسلامی، تأمین مالی، زیرساخت ها
طبقه بندی JEL: G21, G32

۱. استادیار بخش اقتصاد دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول)

parvizrostamzadeh@shirazu.ac.ir
sh.nassirabadi@gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد پردیس بین الملل دانشگاه شیراز

مقدمه

در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه خدمات مالی به عنوان ستون اصلی اقتصاد توسعه گرا است^۱ به عبارتی وجود واسطه‌گری مالی متنوع، امکان رشد و توسعه اقتصادی را فراهم می‌کند. در اغلب کشورها، نظیر ایران، ایجاد زیرساخت‌ها و توسعه آن توسط دولت انجام می‌شود و تأمین مالی این پروژه‌ها نیز برعهده دولت است. زیرساخت هر کشوری، مجموعه تسهیلات عمومی مرتبط با یکدیگر است که امکانات جابه‌جایی و حمل و نقل، تأمین امنیت و سرپناه و ارائه خدمات رفاهی مانند بزرگراه‌ها، راه آهن‌ها، ترانزیت، شبکه فاضلاب و آب‌رسانی، مراکز تولید برق و غیره را از طریق سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی امکان‌پذیر می‌سازد و منجر به تحولات و سیع در رشد کشور می‌گردد اما تأمین مالی این پروژه‌ها همواره با مشکل روبرو بوده و به دلیل بازدهی پروژه‌های زیرساختی در بلندمدت، بخش خصوصی نیز تمایلی به سرمایه‌گذاری در این پروژه‌ها ندارند و معمولاً اینگونه پروژه با تأخیر به بهره‌برداری می‌رسد.

در کشورهای توسعه‌یافته بیشتر تأمین مالی پروژه‌های زیرساخت که سرمایه‌بر هستند از طریق بازار صورت می‌گیرد و به عبارتی منابع مالی بخش خصوصی از طریق بازارهای مالی به روش‌های مختلف، جذب سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی می‌شوند. از جمله مهم‌ترین این روش‌ها می‌توان به استفاده از خدمات بانک‌های توسعه‌ای، ایجاد بانک‌ها یا صندوق‌های تخصصی زیربنایی و انتشار اوراق قرضه اشاره کرد همچنین تأمین اعتبارات به دانش تخصصی نیاز دارد که باید توسط موسسات تأمین مالی مستقل از دولت انجام شود. بانک‌ها بیشتر واسطه مالی هستند و از طریق ایجاد سندیکا منابع مورد نیاز را تأمین می‌کنند و در اختیار بخش‌ها و صنایع قرار می‌دهند.

گروه بانک توسعه اسلامی^۲ یکی از بزرگترین موسسات مالی توسعه‌ای بین‌المللی و از نهادهای تخصصی سازمان کنفرانس اسلامی محسوب می‌شود که دارای چشم‌انداز ۱۴۴۰ هجری-قمری با رویکرد تبدیل شدن به یک بانک توسعه‌ای در سطح جهان با الهام از اصول اسلامی، توسعه انسانی همه‌جانبه مسلمانان جهان و بازیابی شأن و مقام مسلمانان می‌باشد. اهداف گروه بانک توسعه اسلامی، دستیابی به توسعه انسانی سلامت محور، رسیدن به رشد اقتصادی پایدار، ترویج حکمرانی خوب، گسترش صلح و پایداری، تغییر تصویر اسلام و مسلمانان در جهان می‌باشد. به طور کلی مأموریت این گروه فقرزدایی، بهبود توسعه انسانی، بهبود علم و تکنولوژی، تأمین مالی و بانکداری اسلامی و مشارکت گسترده بین اعضای این گروه است (مسرور، ۱۳۷۲). همچنین این گروه از طریق ارزیابی طرح‌ها برای اعطای تسهیلات و ارائه مشاوره‌های اقتصادی به منظور تخصیص بهینه

۱. تأمین مالی، چالش تمام نشدنی، (۲۹ تیرماه ۱۳۹۴)، دنیای اقتصاد، شماره ۳۵۲۶، صفحه ۲۲.

2. Islamic Development Bank Group

منابع و نظارت بر اجرای طرح‌ها، تشویق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه ایجاد، توسعه، نوسازی و بهسازی از طریق تسهیلات، نوآوری و ابداع در زمینه نهادسازی مالی، تأمین مالی بلندمدت و اعطای تسهیلات مالی بلندمدت و کم هزینه، تجهیز منابع مالی در توسعه و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها نقش قابل توجهی داشته است.

گروه بانک توسعه اسلامی به عنوان یک بانک بین‌المللی مبتنی بر اصول شریعت اسلامی برخی از پروژه‌های مهم اقتصادی و اجتماعی به خصوص پروژه‌های زیرساختی را در ایران تأمین مالی کرده است. براین اساس ضمن بیان ساختار، نهادهای وابسته و شیوه‌های تأمین مالی این بانک به بررسی تأمین مالی انجام شده توسط بانک توسعه اسلامی در پروژه‌های زیرساختی ایران پرداخته می‌شود. این مقاله در پنج قسمت تنظیم شده است: در بخش دوم به معرفی بانک توسعه اسلامی و موسسات وابسته پرداخته شده است. در بخش سوم شیوه‌های تأمین مالی بانک توسعه اسلامی تشریح می‌شود. در بخش چهارم عملکرد بانک توسعه اسلامی در تأمین مالی پروژه‌ها و زیرساخت‌های ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد و بخش آخر به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری اختصاص یافته است.

۱- بانک توسعه اسلامی

بانک توسعه اسلامی، به عنوان یک مؤسسه مالی بین‌المللی بر اساس بیانیه کنفرانس وزرای دارایی کشورهای اسلامی در جده در سال ۱۳۹۴ هجری-قمری با هدف تسریع توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو و جوامع اسلامی بر اساس اصول شریعت اسلامی تأسیس گردید و علاوه بر دفتر مرکزی در جده، دارای سه دفتر منطقه‌ای در آلمانی (قزاقستان)، کوالالمپور (مالزی) و رباط (مراکش) می‌باشد و به منظور پیگیری پروژه‌ها در هریک از کشورهای ایران، اندونزی، قزاقستان، لیبی، پاکستان و سودان نیز نمایندگان محلی منطقه‌ای دارد. اکثر کشورهای عضو این بانک در دو قاره آسیا و آفریقا قرار دارند. از جمله وظایف آن مشارکت در سرمایه شرکت‌ها و اعطای تسهیلات جهت اجرای طرح‌ها و فعالیت‌های مولد و ارائه کمک‌های مالی جهت توسعه اجتماعی و اقتصادی کشورهای عضو، ایجاد صندوق‌های ویژه برای اهداف مشخص شامل کمک به جوامع مسلمان در کشورهای غیر عضو و تشکیل صندوق‌های امانی^۱، پذیرش پس‌اندازها و استفاده از منابع مالی بر اساس روش‌های مبتنی بر اصول شریعت اسلامی، کمک به افزایش مبادلات تجاری بین کشورهای عضو، به خصوص کالاهای سرمایه‌ای، ارائه کمک‌های فنی به کشورهای عضو، ارائه تسهیلات آموزشی به افراد و مؤسساتی که در زمینه توسعه اقتصادی فعالیت دارند در جهت انطباق با اصول شریعت اسلامی می‌باشد. ماهیت فعالیت‌های بانک توسعه اسلامی شبیه به بانک‌های عمران منطقه‌ای است

1. Trust Funds

و به طور کلی فعالیت‌های بانک توسعه اسلامی را می‌توان به صورت زیر بیان نمود: (علیمردانی، ۱۳۹۰)

- الف. تأمین مالی پروژه‌های بخش خصوصی و دولتی.
 - ب. کمک به کاهش فقر.
 - ج. کمک‌های فنی برای ظرفیت‌سازی.
 - د. تأمین مالی تجارت.
 - ه. تأمین مالی SME.
 - و. بسیج منابع.
 - ز. سرمایه‌گذاری مستقیم در حقوق صاحبان سهام موسسات مالی اسلامی.
 - ح. بیمه و پوشش بیمه اتکایی برای سرمایه‌گذاری و صادرات اعتباری.
 - ط. برنامه‌های آموزش و پژوهش اقتصاد و بانکداری اسلامی.
 - ی. سرمایه‌گذاری و تامین مالی اوقاف.
 - ک. کمک‌های ویژه و کمک هزینه تحصیلی برای کشورهای عضو و کشورهای مسلمان غیر عضو.
 - ل. کمک‌های اضطراری.
 - م. خدمات مشاوره برای نهادهای عمومی و خصوصی در کشورهای عضو.
- سهامداران عمده بانک توسعه اسلامی به ترتیب عبارتند از عربستان سعودی با ۲۳,۵۲ درصد سهم، لیبی با ۹,۴۳ درصد سهم، ایران با ۸,۲۵ درصد سهم، نیجریه با ۷,۶ درصد سهم، امارات متحده با ۷,۵۱ درصد سهم، قطر ۷,۱۸ درصد و مصر ۷,۰۸ درصد سهم. دو نهاد اساسی بانک توسعه اسلامی، هیأت قانونگذاران^۱ و هیأت مدیره اجرایی^۲ می‌باشند. وظیفه هیأت قانونگذاران تصویب عملکرد، صورت‌حساب‌های مالی بانک و ترسیم خط مشی آن است. هر کشور عضو بانک در هیأت قانونگذاران دارای یک نماینده اصلی و یک نماینده فرعی است. نماینده اصلی ایران، وزیر امور اقتصادی و دارایی و نماینده فرعی، رئیس سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران می‌باشد. هیأت مدیره اجرایی تصویب عملیات و پروژه‌ها و هدایت امور اجرایی بانک را برعهده دارد و متشکل از چهارده عضو است که هفت عضو آن دائمی بوده و شامل هفت کشور عربستان سعودی، لیبی، کویت، ایران، مصر، ترکیه و امارات متحده عربی است که بالاترین سهم بانک را دارند و هفت عضو دیگر آن هر سه سال از میان سایر اعضا انتخاب می‌گردند.
- نمودار (۱) روند تأمین مالی پروژه‌ها توسط بانک توسعه اسلامی به تفکیک سال طی دوره

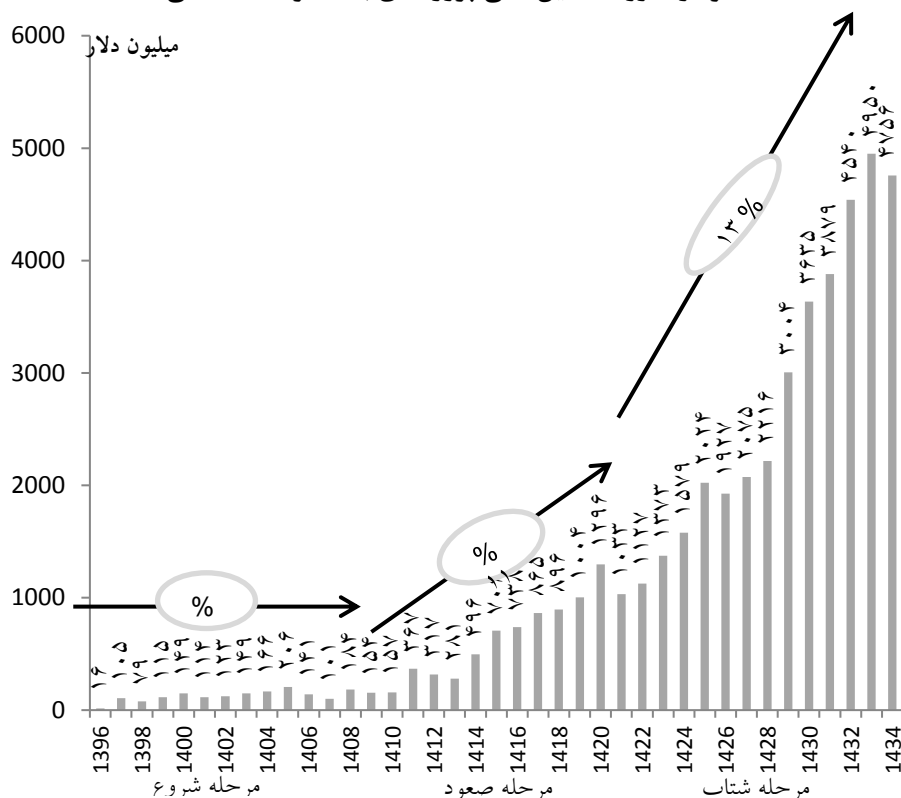
1. Board of Governor
2. Board of Executive Directors

۱۴۳۴-۱۳۹۶ هجری قمری را نشان می دهد. به طور کلی روند عملکرد گروه بانک توسعه اسلامی را می توان به سه مرحله تقسیم نمود:

مرحله شروع: سال های ۱۴۱۰-۱۳۹۵ هجری قمری، که در این دوره گروه با چالش هایی در راستای نهادهای تازه تاسیس مواجه بوده است و متوسط رشد تأمین مالی پروژه ها به میزان ۳ درصد بوده است. مرحله صعود: سال های ۱۴۲۲-۱۴۱۰ هجری قمری، متوسط رشد تأمین مالی پروژه ها ۱۱ درصد بوده است.

مرحله شتاب: سال های ۱۴۳۵-۱۴۲۲ هجری قمری که به دلیل تمرکز بر روی زیر ساخت های اقتصاد و پاسخ به بحران مالی و اقتصادی جهانی متوسط رشد تأمین مالی به ۱۳ درصد افزایش یافته است (www.Isdb.org).

نمودار ۱. روند تأمین مالی پروژه های بانک توسعه اسلامی

موسسات بزرگ وابسته به گروه بانک توسعه اسلامی عبارتند از: (همان)

الف) بانک توسعه اسلامی^۱

این بخش قسمت اصلی گروه بانک توسعه اسلامی است که در سال ۱۳۹۵ هجری قمری و با هدف افزایش حجم سرمایه‌گذاری‌ها در امور زیربنایی از طریق روش‌های تامین مالی اسلامی در بلندمدت برای کلیه سرمایه‌گذاری‌های مشترک و اعطای کمک‌های بلاعوض و توسعه کشورهای عضو تاسیس شد.

ب) شرکت اسلامی توسعه بخش خصوصی^۲

شرکت اسلامی توسعه بخش خصوصی یک مؤسسه مالی مستقل بین‌المللی و چندجانبه است که به منظور توسعه کشورهای عضو از طریق سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی و ارائه خدمات مالی به مؤسسات این بخش در سال ۱۴۲۰ هجری قمری با هدف شناسایی فرصت‌های مناسب در بخش خصوصی، ارائه طیف گسترده‌ای از خدمات مالی مبتنی بر اصول شریعت اسلامی، افزایش دسترسی شرکت‌های خصوصی به بازارهای سرمایه اسلامی در کشورهای عضو بانک توسعه اسلامی تأسیس شد. فعال نمودن بازارهای مالی اسلامی و توسعه آن‌ها در کشورهای عضو از دیگر اهداف آن می‌باشد. کشور ایران سومین سهامدار عمده شرکت اسلامی توسعه بخش خصوصی می‌باشد. عمده‌ترین فعالیت این شرکت تأمین مالی‌های بلندمدت و مشاوره، تنظیم خدمات کوتاه‌مدت، تأمین مالی مستقیم طرح‌ها و شرکت‌ها از طریق مشارکت در تأمین سرمایه شرکت‌ها و تأمین مالی طرح‌های قابل قبول به منظور بازسازی فعالیت‌های بازرگانی است. در سال‌های اول فعالیت این مؤسسه، طرح‌هایی در زمینه فناوری، مخابرات، انرژی، آب و فاضلاب، بهداشت، داروسازی و بخش‌های صنعتی نیز مورد توجه بوده است. برای بهره‌مندی از وام‌های این شرکت، کلیه فعالیت‌های شرکت وام‌گیرنده باید منطبق بر شریعت اسلامی و دارای فعالیت سودآور در راستای توسعه کشور عضو باشد و بیشتر سهام شرکت وام‌گیرنده در اختیار بخش خصوصی باشد. این شرکت حداکثر ۴۰ درصد هزینه‌های سرمایه‌گذاری پروژه‌های جدیدی که بر اقتصاد کشور تأثیر قابل توجهی دارند را انجام می‌دهد و برای پروژه‌هایی که باعث افزایش ظرفیت تولید کارخانجات می‌شود این مقدار به ۵۰ درصد افزایش می‌یابد.

ج) مؤسسه آموزش و تحقیقات اسلامی^۳

مؤسسه آموزش و تحقیقات اسلامی در سال ۱۴۰۱ هجری قمری با هدف انجام تحقیقات لازم جهت انطباق فعالیت‌های بانکی، مالی و اقتصادی کشورهای اسلامی با اصول شریعت اسلامی و همچنین ارائه تسهیلات آموزشی و مشاوره‌ای به افراد فعال در بخش توسعه اقتصادی کشور می‌باشد. از دیگر

1. Islamic Development Bank (IDB)
2. Islamic Corporation for the Development of the Private Sector (ICD)
3. Islamic Research and Training Institute (IRTI)

وظایف این موسسه بورس های تحصیلی، جمع آوری و انتشار داده های موسسات مالی اسلامی، همکاری با دانشگاه ها و سایر مقامات نظارتی در جهت ارائه دانش امور مالی اسلامی از طریق برگزاری سمینارها، سخنرانی ها و کارگاه های آموزشی است.

د) شرکت اسلامی تضمین سرمایه گذاری و بیمه اعتبار صادراتی^۱

شرکت اسلامی تضمین سرمایه گذاری و بیمه اعتبار صادراتی در سال ۱۴۱۵ هجری قمری به منظور ارتقا و حمایت حیطه معاملات تجاری و تسهیل سرمایه گذاری مستقیم خارجی و ارائه پوشش بیمه ای برای فعالیت های سرمایه گذاری و اعتبارات صادراتی بر طبق موازین شریعت اسلام تاسیس گردید. مرکز اصلی این شرکت در شهر جده عربستان قرار دارد و بانک توسعه اسلامی حدود ۵۰ درصد از سرمایه آن را تعهد نموده است و کشور ایران سومین سهام دار عمده این شرکت است. همچنین این سازمان مسئولیت برنامه مشاوره تکنیکی بانک توسعه اسلامی را در خصوص ارتقای سرمایه گذاری ها را نیز بر عهده دارد. از جمله خدماتی که توسط این شرکت ارائه می شود عبارتند از: بیمه اعتبارات صادراتی به منظور پوشش ریسک های تجاری و غیر تجاری، بیمه یا بیمه اتکایی سرمایه گذاری در کشورهای عضو به منظور پوشش ریسک های سیاسی و ناآرامی های اجتماعی. این شرکت تا ۹۰ درصد خسارات تجاری ناشی از ورشکستگی خریدار، ناتوانی یا اجتناب خریدار از پرداخت وجه یا پذیرش کالا پس از حمل و همچنین لغو قرارداد توسط خریدار، محدودیت های انتقال پول کشور خریدار، غصب اموال از سوی دولت خریدار و جنگ و ناآرامی های داخلی در کشور خریدار را تحت پوشش قرار می دهد.

ه) شرکت اسلامی بین المللی تأمین مالی تجاری^۲

این شرکت در سال ۱۴۲۹ هجری قمری با هدف تسهیل تجارت خارجی و بین المللی بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی تاسیس شد تا این کشورها از طریق تأمین مالی تجاری و مشارکت در فعالیت های مربوطه به گسترش و ارتقای تجارت بپردازند و برای رسیدن به این هدف فعالیت هایی نظیر امور مالی تجارت، توسعه و تنوع بخشیدن به ابزارهای مالی و محصولات تأمین مالی تجاری، کمک به توسعه فرصت های سرمایه گذاری، ارائه کمک های فنی و آموزشی به بانک ها و نهادهای عمومی و خصوصی در تأمین مالی تجاری و کمک به کشورهای عضو در دسترسی به منابع داخلی و خارجی و نیز بازارهای مالی به منظور تأمین مالی تجارت را انجام داده است. کشور ایران رتبه شانزدهم را در بین سهامداران این شرکت به خود اختصاص داده است و بانک توسعه صادرات با ۲۵ میلیون دلار و بانک ملت با ۵ میلیون دلار بیشترین میزان مشارکت را در سهام این شرکت داشته اند.

1. Islamic Corporation for Insurance of Investments and Export Credit (ICIEC)

2. International Islamic Trade Finance Corporation (ITFC)

نهادهای دیگری نظیر صندوق سرمایه‌گذاری واحد، صندوق زیربنایی بانک توسعه اسلامی، دفتر همکاری‌های فنی^۱، بنیاد جهانی وقف^۲، مرکز بین‌المللی برای کشاورزی در شوره‌زارها و صندوق سرمایه‌گذاری دارایی‌های اوقاف^۳ نیز وجود دارد که وابسته به گروه بانک توسعه اسلامی هستند و هدفشان ارائه خدمات مالی و غیرمالی در راستای توسعه کشورهای می‌باشد که به اختصار برخی از آن‌ها عبارتند از:

(۱) صندوق سرمایه‌گذاری واحد که صندوقی امانی بوده و با استفاده از وجوه نقدی که در اختیار دارد عملیات تأمین مالی تجاری کوتاه‌مدت را انجام می‌دهد.

(۲) صندوق زیربنایی بانک توسعه اسلامی با تجمیع سرمایه‌های بخش خصوصی در راستای کاهش بار بخش دولتی، تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی را با استفاده از روش‌های تأمین مالی اسلامی در بلندمدت انجام می‌دهد و یک دفتر منطقه‌ای نیز در دارالسلام (تانزانیا) دارد.

(۳) دفتر همکاری‌های فنی با هدف ترویج همکاری‌های فنی، تبادل و بسیج نیروی انسانی و دانش فنی، تطبیق ظرفیت‌های موجود با ظرفیت‌های مطلوب و ارتقا نقش سازمان‌های خصوصی و به طور کلی به منظور آموزش و خدمات فنی و غیرمالی در کشورهای عضو تأسیس شده است (عباسی سردمی و موسوی، ۱۳۹۲).

(۴) بنیاد جهانی وقف در سال ۱۴۲۲ هجری قمری در راستای همکاری با سازمان‌های اوقاف، نهادهای خیریه تأسیس شد. در سال ۱۴۳۵ هجری قمری فعالیت این بنیاد به چهار پروژه وقف بین‌المللی به منظور بالابردن آگاهی، احیای فرهنگ وقف، سازماندهی کنفرانس‌ها بین‌المللی و پروژه‌های بزرگ، وقف سرمایه برای کمک‌های بشردوستانه خصوصی و عمومی و پاسخگویی به نیازهای انسان‌ها، وقف آموزش در هند برای حمایت از آموزش و فعالیت‌های آموزشی در هند و وقف برای توسعه به منظور توانمندسازی اقتصادی و افزایش بازده اجتماعی بیشتر از بازده پولی مانند ایجاد کسب و کار برای فقرا اختصاص یافته است.

(۵) صندوق سرمایه‌گذاری دارایی‌های اوقاف: این صندوق در سال ۱۴۲۲ هجری قمری توسط بانک توسعه اسلامی به منظور رسیدگی به توسعه دارایی‌های وقف شده مانند زمین‌های بلااستفاده و نوسازی ساختمان‌های وقفی برای تبدیل دارایی‌های وقفی به دارایی‌های درآمدزا ایجاد شده است و از درآمد حاصله برای تأمین مالی و حمایت از پروژه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی به نفع فقرا استفاده می‌شود. تا سال ۱۴۳۵ هجری قمری، تعداد ۴۸ پروژه توسط این صندوق تأمین مالی شده است.

-
1. Technical Cooperation office
 2. World Waqf Foundation (WWF)
 3. Awqaf Properties Investment Fund (APIF)

۲- روش های تأمین مالی گروه بانک توسعه اسلامی

تأمین مالی بانک توسعه اسلامی به در قالب تأمین مالی ترجیحی و عادی به چهار صورت تسهیلات پروژه ای (بلندمدت)، تجاری (کوتاه مدت) و کمک های بلاعوض و کمک های فنی به کشورهای عضو ارائه می شود. تسهیلات پروژه ای برای اجرای پروژه های عمرانی و تولیدی است و برای استفاده از آن گزارش های توجیه فنی، اقتصادی و مالی پروژه و ارائه ضمانتنامه ضروری می باشد. تسهیلات تجاری نیز برای واردات کالا و مواد اولیه مورد نیاز صنایع و بخش های تولیدی اعطا می شود و برای بهره مندی از آن؛ ارائه مشخصات فنی کالای وارداتی، اساسنامه و صورت حساب های مالی حسابرسی شده سه سال اخیر مؤسسه متقاضی و ضمانتنامه بانکی جهت بازپرداخت ضروری است. گروه بانک توسعه اسلامی از زمان تأسیس تا سال ۱۴۳۵ هجری قمری، ۲۴۳۰ پروژه از طریق تسهیلات تجاری به مبلغ ۵۴۸۵۳ میلیون دلار، ۲۴۰۵ پروژه از طریق تسهیلات پروژه ای به مبلغ ۴۷۳۰۸ میلیون دلار، ۱۳۲۰ پروژه با استفاده از کمک های فنی به مبلغ ۴۱۶ میلیون دلار و ۱۴۸۷ پروژه به صورت کمک های بلاعوض بالغ بر ۷۳۸ میلیون دلار تأمین مالی نموده است. تأمین مالی پروژه ها و کمک های فنی از طریق روش هایی نظیر وام، اجاره به شرط تملیک، فروش اقساطی، استصناع، مشارکت در سرمایه، تقسیم سود، خطوط اعتباری و کمک های فنی انجام می شود (Development Bank Group in Brief Islamic).

۱-۳. اعطای وام

بانک توسعه اسلامی تسهیلات بلندمدت را با هدف اجرای طرح های توسعه ای و به خصوص طرح هایی که موجب ارتقا سطح روابط میان کشورهای عضو می شود، در صورتی که این طرح ها از لحاظ فنی قابل اجرا و از لحاظ اقتصادی توجیه پذیر باشند و برای کشور گیرنده تسهیلات دارای اولویت باشند، ارائه می دهد که عمدتاً در زمینه کشاورزی شامل توسعه زمین های زراعی، شبکه های آبیاری و منابع آبی روستایی و طرح های زیربنایی شامل احداث خطوط حمل و نقل و تاسیسات و امکانات رفاهی از قبیل مدارس، بیمارستان ها ارائه می شود، معمولاً این وام ها به دولت ها و یا مؤسسات دولتی کشورهای عضو کمتر توسعه یافته که دارای ضمانت نامه دولتی هستند، اعطا می شود و در موارد خاص به شرکت های بخش خصوصی نیز اعطا می گردد. البته همراه با دیگر شیوه های تأمین مالی از جمله فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک و استصناع به سایر کشورهای عضو نیز قابل ارائه می باشد.

۲-۳. اجاره به شرط تملیک

اجاره به شرط تملیک یکی از روش‌های تامین مالی میان مدت و بلندمدت کالاها و تجهیزات سرمایه‌ای مطابق با اصول شریعت اسلامی است که به منظور اجرای پروژه‌های درآمدزای بخش صنعت و سایر بخش‌ها از جمله تامین مالی و هزینه‌های حمل، نصب و راه‌اندازی ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز در طرح‌های درآمدزای صنعتی، کشاورزی، حمل و نقل، ماهیگیری، کشتیرانی و سایر پروژه‌های زیربنایی بخش خصوصی و عمومی بکار می‌رود. بانک کالای سرمایه‌ای مورد نظر را در ازای پرداخت مبلغ معینی به عنوان اجاره‌بها برای یک دوره زمانی مشخص، تهیه می‌نماید و معمولاً کالای موضوع قرارداد از طریق انجام مناقصات بین‌المللی منطبق بر ضوابط بانک تامین می‌شود. عمر مفید کالاهایی که با استفاده از این تسهیلات، تامین مالی می‌شود باید بیش از دوره استفاده از تسهیلات باشد. گیرنده تسهیلات به منظور تضمین انجام تعهدات ناشی از قرارداد اجاره، موظف به ارائه یک ضمانتنامه برگشت‌ناپذیر و غیرمشروط دولتی یا ضمانتنامه‌ای از یک بانک درجه یک و یا هرگونه ضمانتنامه مورد قبول بانک توسعه اسلامی می‌باشد. همچنین استفاده کننده از تسهیلات ملزم به اخذ پوشش بیمه‌ای لازم برای کالا و تجهیزات مورد نظر از یکی از شرکت‌های بیمه‌ای قابل قبول بانک می‌باشد. میزان اقساط و دوره تامین مالی بر اساس میزان سودآوری طرح و جریان نقدینگی حاصل از آن تعیین می‌شود. در این روش در طول دوره استفاده از این تسهیلات، تجهیزات و کالاهای تامین مالی شده در مالکیت بانک قرار دارد. این دوره زمانی حداکثر ۱۵ ساله است که دوره سکوت را نیز شامل می‌شود. دوره سکوت بر اساس عمر مفید کالای مورد نظر، دوره اجرای طرح و جریان نقدینگی حاصل از آن به میزان ۶ تا ۴۸ ماه تعیین می‌شود. نرخ سود انتظاری بانک، ۵/۵ درصد سال می‌باشد که بر اساس نرخ بازده داخلی محاسبه می‌شود. نرخ سود مورد انتظار به مدت ۶ ماه از تاریخ تصویب طرح توسط هیات مدیره معتبر خواهد بود و اگر قرارداد اجاره ظرف مدت ۶ ماه به امضا نرسد، بانک مجاز خواهد بود نرخ دیگری را تعیین نماید. در پایان دوره استفاده از تسهیلات و پس از پرداخت کامل اقساط توسط گیرنده تسهیلات، بانک مالکیت تجهیزات و کالا را به وی منتقل می‌نماید.

۳-۳. فروش اقساطی^۱

فروش اقساطی مشابه اجاره به شرط تملیک است، با این تفاوت که در فروش اقساطی، مالکیت سرمایه در زمان تحویل به ذینفع منتقل می‌شود. بانک تجهیزات و ماشین‌آلات را خریداری می‌کند و با اعمال درصدی سود به ذینفع می‌فروشد. بر اساس این روش پس از امضاء قراردادی میان بانک توسعه

اسلامی و گیرنده تسهیلات، بانک توسعه اسلامی نسبت به تهیه کالای موضوع قرارداد که از نوع کالاهای ملموس می باشد و فروش مدت دار آن به متقاضی تسهیلات پس از لحاظ نمودن یک حاشیه سود اقدام می نماید. کالای موضوع قرارداد بر اساس ضوابط بانک توسعه اسلامی یعنی برگزاری مناقصات بین المللی و در برخی موارد از طریق برگزاری مناقصات محدود و محلی خریداری می شود. این نوع تسهیلات برای تأمین مالی کالاهای سرمایه ای وارداتی و یا تولید شده در داخل شامل تجهیزات مورد نیاز جهت توسعه در بخش های مختلف اقتصادی از جمله بخش های زیربنایی، صنعت، کشاورزی، آموزش و بهداشت می باشد که در برگیرنده تجهیزات و ماشین آلات ساختمانی، تجهیزات صنعتی، حمل و نقل، کشتی های باربری، نفتکش ها، کشتی های ماهیگیری و لایروبی، شبکه های آبرسانی و برق رسانی، مولدهای تولید برق و مبدل ها، تجهیزات مخابراتی، سکوها های نفتی، تجهیزات بیمارستانی با عمر مفید بیش از دوره بازپرداخت می باشد. بازپرداخت تسهیلات توسط گیرنده تسهیلات در اقساط شش ماهه انجام می شود. حداکثر دوره زمانی در نظر گرفته شده برای این نوع تسهیلات ۱۰ سال شامل دوره سکوت می باشد. این دوره زمانی برای طرح های زیربنایی تا ۱۲ سال قابل تمدید بوده و میزان تسهیلات مورد نظر برای این گونه طرح ها حداکثر ۱۰ میلیون دینار اسلامی^۱ می باشد. علاوه بر این، دوره تسهیلات برای اجرای برنامه های تعدیل ساختاری صندوق بین المللی پول در کشورهایی که منابع تأمین مالی دیگری در اختیار ندارند، تا ۱۲ سال قابل تمدید می باشد. در حال حاضر نرخ سود این تسهیلات بر حسب کشور گیرنده تسهیلات و نوع طرح ۷ تا ۸ درصد تعیین می گردد. اگر پرداخت اقساط توسط گیرنده تسهیلات در زمان تعیین شده در جدول زمانی بازپرداخت انجام شود، تخفیفی به میزان ۱۵ درصد این نرخ سود برای آن قسط در نظر گرفته خواهد شد. گیرنده تسهیلات ملزم به ارائه ضمانت نامه مورد قبول بانک می باشد. در مورد طرح هایی که از سوی دولت یا مؤسسات وابسته به آن حمایت می شود، ارائه یک ضمانت نامه دولتی کافی است. در صورتی که طرح مورد نظر متعلق به بخش خصوصی باشد، ارائه ضمانت نامه، صادره از سوی یکی از بانکهای درجه یک الزامیست.

۴-۳. استصناع

استصناع قراردادی است که بر اساس آن یکی از طرفین متعهد می شود محصولی را با مشخصات و ویژگی های توافق شده و با بهای معین برای تحویل در تاریخ تعیین شده، تولید نماید. دوره تأمین مالی براساس زمان مورد نیاز جهت تهیه اقلام و تولید کالا تعیین می شود که برای کالاهای سرمایه ای

۱. دینار اسلامی (ID) واحد محاسباتی بانک توسعه اسلامی است که معادل ارزش یک حق برداشت ویژه صندوق بین المللی پول می باشد.

حداکثر ۱۲ سال می‌باشد. در استصناع، به عنوان یکی از انواع تسهیلات قبل از حمل، محصولی که هنوز تولید نشده و وجود خارجی نیافته است مورد معامله قرار می‌گیرد. منظور از اعطای تسهیلات در قالب استصناع تقویت و افزایش ظرفیت‌های تولیدی در کشورهای عضو می‌باشد و برای رسیدن به این هدف عمدتاً تولید کالاهای سرمایه‌ای که در بخش‌های صنعتی، کشاورزی و یا بخش‌های زیربنایی مورد استفاده قرار می‌گیرند مد نظر می‌باشد. از این نوع تسهیلات می‌توان جهت تامین مالی بلندمدت تجاری نیز استفاده نمود. این نوع تسهیلات برای تامین مالی میان‌مدت مراحل تولید، عرضه و فروش کالاهای مشخص از جمله تجهیزات صنعتی و ساختمانی، ماشین‌آلات، کشتی‌های باربری، نفتکش‌ها، یدک کشتی‌ها، کشتی‌های لایروبی، لوکوموتیو و سایر تجهیزات حمل و نقل، خطوط لوله انتقال آب و نفت، گاز و برق و خطوط توزیع آن، ژنراتورها و مبدل‌های برق، تجهیزات مخابراتی، سکویهای نفتی، تجهیزات بیمارستانی و همچنین تامین مالی کالاهای نامحسوس از قبیل گاز، برق و سرمایه در گردش استفاده می‌شود. برای تضمین تحویل محصولات موضوع قرارداد براساس شرایط و مشخصات تصریح شده در قرارداد و همچنین تضمین برگشت مبالغ پرداخت شده توسط بانک توسعه اسلامی در زمان پیشرفت کار، تولیدکننده باید ضمانتنامه حسن انجام کار و بازپرداخت وجوه را که توسط بانک مورد قبول بانک توسعه اسلامی صادر شده است، ارائه نماید و محصولات موضوع قرارداد را که مراحل ساخت را طی می‌کنند بیمه نماید و بانک توسعه اسلامی به عنوان دریافت کننده خسارات احتمالی تعیین می‌شود. استفاده کننده از تسهیلات با مشورت بانک و به عاملیت از آن، باید یک مشاور جهت نظارت بر مراحل ساخت تعیین کند که هزینه‌های ناشی از استخدام این مشاور توسط بانک توسعه اسلامی تامین می‌شود.

۳-۵. مشارکت در تامین سرمایه^۱

مشارکت در تامین سرمایه‌ی اسلامی با هدف کسب سود توسط بانک توسعه اسلامی به شرکت‌ها و مؤسسات تجاری کشورهای عضو که مطابق با اصول شریعت اسلامی فعالیت می‌کنند، ارائه می‌شود. این مشارکت از یک طرف موجب افزایش سرمایه شرکت شده و از طرف دیگر زمینه را جهت دستیابی به سایر منابع مالی آماده می‌کند و بر روند توسعه اقتصادی کشورهای عضو نیز تاثیرگذار می‌باشد. همچنین بانک توسعه اسلامی در راستای گسترش نظام بانکداری اسلامی در میان کشورهای عضو، در تامین مالی سرمایه مؤسسات مالی اسلامی نیز مشارکت می‌نماید. این نوع تسهیلات برای انواع مختلف شرکتها در بخش خصوصی و دولتی در راستای اجرای طرح‌های جدید و یا توسعه طرح‌های در حال اجرا می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در این شیوه تامین مالی، بانک

توسعه اسلامی حداکثر یک سوم از سرمایه شرکت را تأمین می‌کند. سایر ضوابط و شرایط مشارکت بانک در سرمایه شرکتها بر اساس وضعیت شرکت، میزان ریسک موجود و وضعیت سایر سرمایه‌گذاران تعیین می‌شود. بانک توسعه اسلامی با هدف به روز نگه‌داشتن پرتفوی سهام خود، ممکن است در موقع مناسب، به تشخیص خود اقدام به فروش سهم شرکت خود بنماید. علاوه بر فروش سهام به اشخاص یا موسسات در کشور مورد نظر، این فروش ممکن است از طریق انجام معامله بیع متقابل میان بانک و حمایت‌کنندگان یا سهامداران شرکت نیز انجام شود. فروش سهام به اشخاص یا موسسات در کشورهای غیر عضو تنها از طریق کسب مجوز از مقامات ذیربط کشوری که مشارکت در تأمین سرمایه در آن انجام شده است، ممکن می‌باشد.

۳-۶. شراکت در سود^۱

در این روش بانک توسعه اسلامی با متقاضی تسهیلات در تأمین مالی طرح مشارکت می‌کند و به نسبت سهم شراکت در سود یا زیان شریک می‌شود. این نوع شیوه تأمین مالی معمولاً در مورد طرح‌هایی که سود ناشی از آن در حد بالایی پیش‌بینی می‌شود، مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۳-۷. خطوط اعتباری بانک توسعه اسلامی^۲

خطوط اعتباری که از سوی بانک توسعه اسلامی به مؤسسات تأمین مالی توسعه ملی یا بانک‌های اسلامی کشورهای عضو برای رشد صنایع کوچک و متوسط به خصوص در بخش خصوصی اعطا می‌شود، جهت تأمین مالی خرید ماشین‌آلات، تجهیزات صنعتی و سایر کالاهای سرمایه‌ای در قالب اجاره به شرط تملیک، فروش اقساطی یا استصناع مورد استفاده قرار می‌گیرد. بانک توسعه اسلامی عمدتاً ماشین‌آلات و تجهیزات نو را که در زمینه صنعت، کشاورزی و طرح‌های زیر بنایی کاربرد دارند و اقلامی از قبیل کشتی، تجهیزات حمل و نقل را که در طرح‌های درآمدزای بخش خصوصی به کار می‌روند با استفاده از این روش تأمین مالی می‌نماید. این طرح‌ها باید از لحاظ فنی بدون نقص و از جنبه اقتصادی و مالی قابل اجرا باشند. برای تضمین بازپرداخت تسهیلات، باید یک ضمانتنامه قابل قبول به بانک توسعه اسلامی ارائه شود. این تضمین ممکن است از سوی مؤسسه گیرنده خط اعتباری یا یک بانک تجاری ارائه شود. دوره بازپرداخت این نوع تسهیلات که بر اساس مدت اجرای طرح و دوره راه‌اندازی تعیین می‌گردد، حداکثر ۱۲ سال شامل دوره سکوت حداکثر ۳ ساله می‌باشد. اگر این خطوط در قالب اجاره به شرط تملیک مورد استفاده قرار گیرد، دوره بازپرداخت تا مدت ۱۵ سال و دوره سکوت تا ۴۸ ماه قابل تمدید می‌باشد.

-
1. Profit Sharing
 2. Line of Financing

۸-۳. مرابحه

گروه بانک توسعه اسلامی از مرابحه برای تأمین مالی تجارت خارجی در هر دو زمینه صادرات و واردات استفاده می‌کند و دوره تأمین مالی برای واردات ۳۰ ماه و برای صادرات تا ۱۲۰ ماه می‌باشد.

۹-۳. کمک‌های فنی^۱

کمک‌های فنی عبارتند از دانش و تجربیات فنی لازم جهت اجرای مراحل یک طرح یا یک برنامه، که شامل توسعه مؤسسات یا منابع انسانی نیز می‌شود. ارائه این تسهیلات برای اجرای آن دسته از طرح‌های منطقه‌ای که حداقل دو کشور عضو از یک منطقه جغرافیایی در آن شرکت دارند و یا حداقل دو کشور عضو در اجرای طرح ذینفع می‌باشند، در نظر گرفته شده است. کمک‌های فنی عمدتاً به دو صورت ارائه می‌شود:

الف) کمک‌هایی که با طرح‌ها ارتباط مستقیم دارند مانند بررسی توجیه‌پذیری، طراحی، نظارت بر اجرا و طرح‌های مقدماتی.

ب) کمک‌های مشاوره‌ای مانند تهیه برنامه‌ها، تنظیم طرح‌های منطقه‌ای، ایجاد مؤسسات، فعالیت‌های پژوهشی.

اگر کمک‌های فنی به عنوان بخشی از طرح مورد نظر تأمین مالی شود، تسهیلات در همان قالبی که برای طرح ارائه شده است جهت تأمین مالی کمک‌های فنی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. این امکان نیز وجود دارد که کمک‌های فنی به گونه‌ای مستقل از طرح مورد نظر، با اعطای وام‌های بدون بهره و با اخذ کارمزد خدمات ارائه شده تأمین مالی شود. در برخی موارد برای طرح‌های زیربنایی و طرح‌های بخش کشاورزی در کشورهای عضو کمتر توسعه یافته وام‌های بلاعوض اعطاء می‌شود. سقف تسهیلات قابل آرایه برای طرح‌های شامل دو تا پنج کشور به میزان ۱۸۰ هزار دینار اسلامی برای هر کشور و سقف کلی آن ۵۰۰ هزار دینار اسلامی می‌باشد. این سقف برای طرح‌های شامل بیش از شش کشور، ۱۵۰ هزار دینار اسلامی برای هر کشور و سقف کلی آن یک میلیون دینار اسلامی می‌باشد.

روش‌های تأمین مالی بانگ توسعه اسلامی، منابع و مصارف آن به صورت خلاصه در جدول شماره (۱) آورده شده است:

جدول ۱. منابع و مصارف گروه بانک توسعه اسلامی

مصارف	منابع اعتبارات	روش تأمین مالی
ترجیحی		
حمایت از جوامع مسلمان در کشورهای غیر عضو (کمک های مالی برای پروژه های اجتماعی مانند بیمارستان و مدارس) و امداد رسانی به کشورهای عضو	درآمد صندوق وقف + درآمد منابع سرمایه گذاری عادی گروه	کمک های ویژه بلاعوض
کمک های فنی و ظرفیت سازی فعالیت ها برای کشورهای عضو (به خصوص کشورهای کمتر توسعه یافته)	بانک توسعه اسلامی	کمک های فنی بلاعوض
وام های عادی برای تأمین مالی پروژه های بلند مدت در کشورهای عضو	منابع سرمایه گذاری عادی	وام
وام کمک های فنی برای انجام مطالعات امکان سنجی پروژه های بزرگ در کشورهای عضو	صندوق همبستگی اسلامی برای توسعه ^۲	
عادی		
تأمین مالی برای ارائه تجهیزات سرمایه ای و دارایی های ثابت	منابع سرمایه گذاری عادی + منابع مالی حاصل از تجهیز منابع	اشاره به شرط تملیک (لیزینگ)
تأمین مالی برای پروژه های زیربنایی و تجارت برای کالاهای سرمایه ای در داخل و در میان کشورهای عضو		استصناع
تأمین مالی برای خرید آبی و بازپرداخت اقساطی برای دارایی هایی مانند تجهیزات و ماشین آلات برای پروژه های توسعه ای		فروش اقساطی
تقسیم سود برای تأمین مالی کسب و کار با شرایط و ضوابط محدود		مضاربه محدود ^۳

1. Millennium Development Goals

2. Islamic Solidarity Fund for Development (ISFD)

صندوق همبستگی اسلامی برای توسعه، صندوق وقف و اعتماد زیر نظر بانک توسعه اسلامی است. سرمایه این صندوق شامل کمک های داوطلبانه از کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی و همچنین بانک توسعه اسلامی است و برای فعالیت ها از درآمد حاصل از وقف، وجه حاصل از عملیات این صندوق و منابع دیگر دریافت شده توسط صندوق استفاده می کند.

۳. مضاربه محدود، نوعی مضاربه است که توسط بانک توسعه اسلامی استفاده می شود و محدودیت آن در بخش ها، مناطق و پروژه ها است.

جدول (۲) روند تسهیلات ارائه شده توسط موسسات وابسته به گروه بانک توسعه اسلامی را نشان می‌دهد. بانک توسعه اسلامی از زمان تاسیس تا سال ۱۴۳۵ هجری قمری، مبلغ ۲۸۷۸۲,۶ میلیون دینار اسلامی به تأمین مالی طرح‌ها در قالب روش‌های مختلف اختصاص داده است که از این مقدار ۵۰۲۵,۴ میلیون دینار اسلامی وام، ۵۶۵ میلیون دینار اسلامی مشارکت در تأمین سرمایه، ۷۰۰۶,۳ میلیون دینار اجاره به شرط تملیک، ۳۴۷۹,۷ میلیون دینار فروش اقساطی، ۵۰۲,۹ میلیون دینار خطوط اعتباری، ۲۲۳,۸ دینار شراکت در سود، ۱۱۰۹۸,۷ دینار است‌صناع، ۲۹۲,۸ دینار مرابحه و ۲۸۸ دینار کمک‌های فنی بوده است. بیشترین تسهیلات ارائه شده توسط بانک توسعه اسلامی در قالب است‌صناع به میزان ۱۱۰۹۸,۷ میلیون دینار اسلامی و کمترین به صورت شراکت در سود بوده است. همچنین شرکت اسلامی توسعه بخش خصوصی، مبلغ ۱۸۴۴,۵ میلیون دینار اسلامی تأمین مالی انجام داده که ۷۴۰,۶ دینار مشارکت در سرمایه، ۳۴۰,۱ دینار اجاره به شرط تملیک، ۸۸,۶ دینار فروش اقساطی، ۴۹,۷ دینار است‌صناع و ۶۲۵,۶ دینار به صورت مرابحه بوده است. بیشترین تأمین مالی از طریق مشارکت در سرمایه و کمترین آن از طریق است‌صناع انجام شده است. شرکت اسلامی بین‌المللی تأمین مالی تجاری نیز تأمین مالی را که تا سال ۱۴۳۵ به صورت مرابحه انجام داده است ۱۵۲۶۵,۹ دینار اسلامی بوده است

(The Annual Report on IDB operations and activities of the Bank in 1435H)

جدول ۲. روند ارائه تسهیلات بانک توسعه اسلامی و نهادهای وابسته به تفکیک روش های

تأمین مالی (میلیون دینار اسلامی)

	سال (هجری قمری)	۱۴۳۱	۱۴۳۲	۱۴۳۳	۱۴۳۴	۱۴۳۵	۱۳۹۶-۱۴۳۵
صندوق زیربنایی بانک توسعه اسلامی (IDB)	وام	۲۴۵	۲۴۹,۲	۲۵۱	۲۶۰,۵	۲۴۹,۱	۵۰۲۵,۴
	مشارکت در سرمایه	۷۵	۴۴	۲۰۳,۵	۱۳,۱	۰	۵۶۵
	اجاره به شرط تملیک	۶۳۷,۶	۶۱۹,۵	۴۰۷,۲	۵۱۸,۳	۱۱۴۸,۳	۷۰۰۶,۳
	فروش اقساطی	۲۰,۲	۱۴۲,۳	۶۰۸,۵	۱۱۹,۵	۲۷۳,۱	۳۴۷۹,۷
	خطوط اعتباری	۰	۶۵,۷	۲۹,۳	۰	۳۲,۵	۵۰۲,۹
	شراکت در سود	۶۶,۷	۶۲	۲۳,۳	۰	۰	۲۲۳,۸
	استصناع	۱۲۴۶,۵	۱۳۳۲	۱۳۱۸,۴	۱۵۸۲,۲	۱۶۱۱,۲	۱۱۰۹۸,۷
	مراجعه	۰	۰	۰	۲۹۲,۸	۰	۲۹۲,۸
	کمک های فنی	۱۲,۳	۲۲,۹	۱۴,۳	۸,۷	۱۵,۹	۲۸۸
مجموع		۲۳۰۳,۵	۲۵۳۷,۵	۲۸۶۵,۴	۲۷۹۵,۱	۳۳۳۰,۱	۲۸۷۸۲,۶
شرکت اسلامی توسعه بخش خصوصی (ICD)	مشارکت در سرمایه	۳۹,۱	۴۳,۵	۸۴,۱	۱۳۰,۶	۷۱,۳	۷۴۰,۶
	اجاره به شرط تملیک	۲۱,۴	۰	۵۲,۴	۱۳,۱	۵۰,۵	۳۴۰,۱
	فروش اقساطی	۰	۰	۰	۰	۳,۴	۸۸,۶
	استصناع	۰	۱۶,۱	۹,۸	۰	۱۳,۵	۴۹,۷
	مراجعه	۳۴,۲	۸۶,۷	۸۵,۹	۹۴	۱۸۹,۲	۶۲۵,۶
مجموع		۹۴,۸	۱۴۶,۳	۲۳۲,۳	۲۳۷,۷	۳۲۷,۹	۱۸۴۴,۵
شرکت اسلامی بین المللی تأمین مالی تجاری (ITFC)	مراجعه	۱۴۷۵,۵	۱۷۷۷,۳	۲۷۸۶,۵	۳۲۵۱,۴	۳۳۴۱,۸	۱۵۲۶۵,۹
سایر نهادها		۵۹,۸	۵۳,۳	۶۳,۴	۱۲۴,۵	۹۱,۵	۲۴۲۱۶,۹

در دوره ۱۳۹۶-۱۴۳۵ هجری قمری گروه بانک توسعه اسلامی ۷۶۱۳ طرح را که در مجموع ۷۰,۱ میلیارد دینار اسلامی بوده، تأیید نموده است که سهم بانک توسعه اسلامی ۴۱,۸ درصد، شرکت اسلامی توسعه بخش خصوصی ۲,۷ درصد و شرکت اسلامی بین المللی تأمین مالی تجاری ۲۳,۱ درصد بوده است و بخش زیرساخت ها با ۷۷ درصد بیشترین مقدار، بخش کشاورزی ۱۱ درصد، آموزش و پرورش ۸ درصد و بخش سلامت ۳,۵ درصد را به خود اختصاص داده اند. رویکرد گروه بانک توسعه اسلامی در راستای دستیابی به اهداف را می توان در ۵ بخش بیان نمود (39 Years In The Service Of Development , Rajab 1436H).

(۱) توسعه مالی اسلامی

از جمله فعالیت‌های گروه بانک توسعه اسلامی در ترویج مالی اسلامی عبارتند از: تأسیس موسسه تحقیقات و آموزش‌های اسلامی، برنامه‌های حمایتی فنی، توسعه طرح‌های اسلامی، توسعه اعتبارات خرد، اعطای جوایز به اقتصادهای اسلامی و تامین مالی و بانکداری اسلامی، افزایش سطح آگاهی از امور مالی اسلامی.

(۲) توسعه زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی

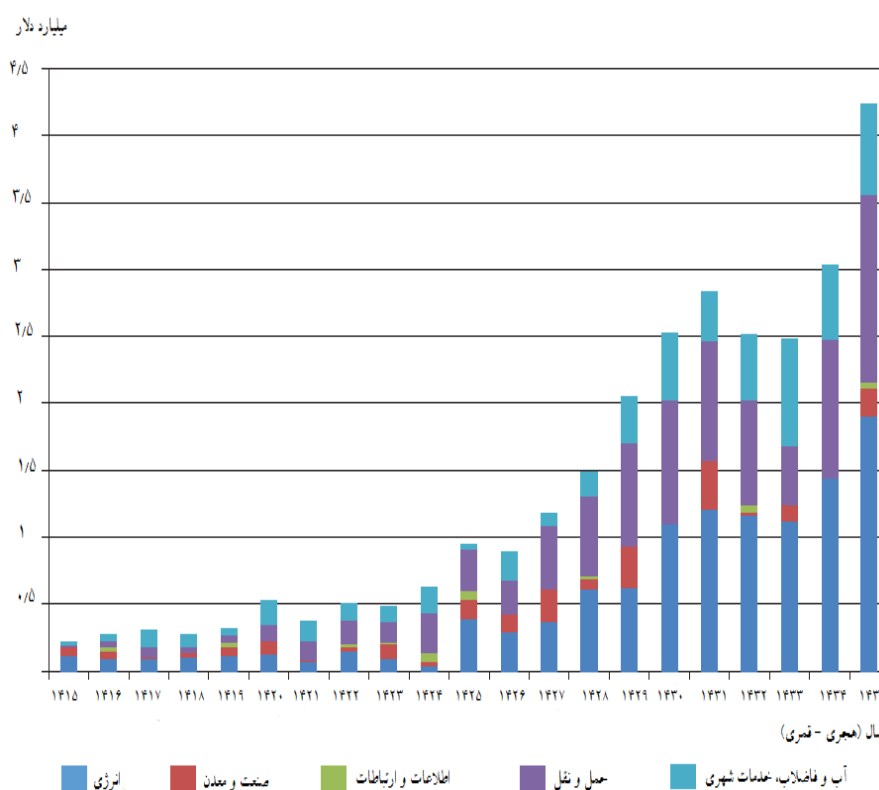
به طور کلی اهمیت بانک توسعه اسلامی در تأمین مالی زیرساخت‌ها می‌باشد. تقریباً ۸۰ درصد از درخواست‌های تأمین مالی به بانک توسعه اسلامی مربوط به زیرساخت‌های بخش انرژی، آب، حمل و نقل و ارتباطات مخابراتی است که در ایجاد رفاه برای مردم و کاهش فقر نقش حیاتی دارد. از زمان شروع فعالیت گروه بانک توسعه اسلامی حدود ۲۰,۲ میلیارد دینار اسلامی تأمین مالی در توسعه بخش زیرساخت‌ها انجام شده است. برای تأمین مالی توسط بانک توسعه اسلامی، پروژه‌های زیرساختی باید دارای ویژگی‌هایی از جمله: قرار گرفتن در کشورهای عضو، سازگاری با محیط زیست و اجتماع، دارای مشخصات ریسک قابل قبول و تأثیرات توسعه‌ای زیاد باشند. اولویت تأمین مالی با پروژه‌های سبز است و مدت بازپرداخت با توجه به ضرورت‌ها و نیازهای پروژه و خطرات احتمالی حداکثر تا ۲۰ سال متغیر است.

تمرکز اصلی بانک توسعه اسلامی در تأمین مالی پروژه‌های انرژی بر روی یکپارچه سازی انتقال نیروی برق منطقه‌ای، استفاده از انرژی‌های بدون آلودگی، افزایش امنیت انرژی از طریق افزایش بهره‌وری انرژی، دسترسی فقرا به انرژی برای دستیابی به اهداف توسعه هزاره و پل‌های دیجیتالی است، در بخش حمل و نقل نیز تأمین مالی با هدف تسهیل روابط منطقه‌ای در راستای ترویج همکاری‌های اقتصادی، توسعه کریدورهای حمل و نقل در کشورهای عضو، بهبود زیرساخت‌های حمل و نقل برای ارائه خدمات بهتر و افزایش دسترسی به خصوص برای مناطق دورافتاده است. در بخش خدمات شهری نیز تأمین مالی متمرکز بر تسهیل دسترسی به خدمات آب و فاضلاب و ترویج راه‌حل‌های مقرون به صرفه، بهبود شرایط بهداشتی و استانداردهای زندگی از طریق بالابردن سطح آگاهی و تقویت ظرفیت شهرداری‌ها در برخورد با زباله‌های جامد، بهبود تأمین آب و فاضلاب از طریق ارتقاء زیرساخت‌ها، افزایش دسترسی و توانایی تهیه مسکن خصوصی برای قشر کم درآمد از طریق ارائه زمین و سرپناه به افراد نیازمندتر است.

نمودار (۳) روند تأمین مالی انجام شده در بخش زیرساخت‌ها توسط گروه بانک توسعه اسلامی طی سال‌های ۱۴۳۵-۱۴۱۵ هجری قمری را نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود در دوره مورد بررسی روند تأمین مالی زیرساخت‌ها صعودی بوده است. در سال ۱۴۳۵ هجری قمری

بیشترین میزان تأمین مالی، حدود ۴۴,۹ درصد به بخش انرژی و پس از آن ۳۳ درصد به بخش حمل و نقل اختصاص یافته است همچنین ۱۶,۱ درصد به بخش آب و فاضلاب، ۵ درصد به بخش صنعت و معدن و ۱ درصد به بخش اطلاعات و ارتباطات تعلق گرفته است.

نمودار ۲. روند تأمین مالی زیرساخت ها توسط گروه بانک توسعه اسلامی طی سالیان ۱۴۱۵-۱۴۳۵ هجری قمری

۳) توسعه بخش خصوصی

از آنجایی که بخش خصوصی می تواند در از بین بردن فقر و توسعه یک جامعه نقش مؤثری داشته باشد، بانک توسعه اسلامی از زمان شروع فعالیت با ابزارهای مالی و غیرمالی یعنی سرمایه گذاری و ارائه خدمات مشاوره ای در کشورهای عضو به توسعه بخش خصوصی کمک نموده است. از جمله فعالیت های این گروه در توسعه بخش خصوصی می توان به تأسیس موسسه اسلامی تضمین سرمایه گذاری و بیمه اعتبار صادراتی، تأسیس موسسه اسلامی توسعه بخش خصوصی، تأسیس شرکت اسلامی بین المللی تأمین مالی

تجاری، مشارکت‌های عمومی و خصوصی و انجمن گروه‌های کسب و کار.

۴) توسعه اجتماعی فراگیر

توسعه اجتماعی در مرکز مأموریت‌های گروه بانک توسعه اسلامی قرار دارد. طرح‌هایی که با هدف ترویج آموزش، بهداشت و درمان، کاهش فقر، افزایش رونق از طریق انواع فعالیت‌ها انجام می‌شود در این گروه قرار می‌گیرد. سرمایه‌گذاری بانک توسعه اسلامی در بخش بهداشت و درمان با سه هدف اصلی انجام می‌شود:

الف) پیشگیری و کنترل بیماری‌های واگیردار و غیر واگیردار.

ب) تقویت نظام سلامت برای بهبود کیفیت و دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی

ج) تأمین مالی بخش بهداشت و درمان به همراه از بین بردن موانع تأمین مالی.

۵) افزایش همکاری‌های اقتصادی بین کشورهای عضو

همکاری بین کشورهای عضو از جمله اهداف گروه بانک توسعه اسلامی است که جهت دست‌یافتن به این هدف فعالیت‌هایی نظیر: برنامه توسعه و همکاری تجارت^۱، برنامه تشویق سرمایه‌گذاری کمک‌های فنی^۲ و برنامه همکاری‌های فنی^۳ داشته است.

۳- عملکرد گروه بانک توسعه اسلامی در ایران

کشور ایران در سال ۱۴۰۸ هجری قمری عضو بانک توسعه اسلامی شد که با داشتن ۸,۲۵ درصد از سهام گروه بانک توسعه اسلامی، سومین سهامدار این بانک است و براین اساس دارای نماینده اقتصادی در هیات مدیره اجرایی بانک توسعه اسلامی می‌باشد و از تسهیلات اعتباری بلندمدت و کوتاه‌مدت این بانک بهره‌مند شده است همچنین از سال ۱۴۱۰ هجری قمری از کمک‌های بلاعوض بانک توسعه اسلامی جهت طرح‌های بخش خصوصی و عمومی که عمدتاً در زمینه نوسازی و بازسازی، اسکان آوارگان، توسعه تجهیزات آزمایشگاهی، امداد رسانی به زلزله‌زدگان بوده، استفاده نموده است. وزارتخانه‌های نیرو، کشاورزی، صنایع و معادن و راه و ترابری بیشترین بهره را از تسهیلات اعتباری بانک توسعه اسلامی در پروژه‌های زیرساختی، صنعتی و عمرانی از جمله احداث سد و شبکه آبیاری و زهکشی، ایجاد کارخانه، تأسیس بیمارستان، احداث نیروگاه، احداث و گسترش شبکه راه‌آهن و کشتی‌سازی داشته‌اند. بانک توسعه اسلامی هر سه سال یکبار با اعزام هیأت‌هایی جهت تعیین پروژه‌های الویت‌دار دولتی کشور، ضمن برگزاری جلساتی با وزارتخانه‌های مختلف و نهادهای دولتی و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی، سند سه ساله همکاری بانک با کشور ایران

1. Trade Promotion and Cooperation Program (TCPP)

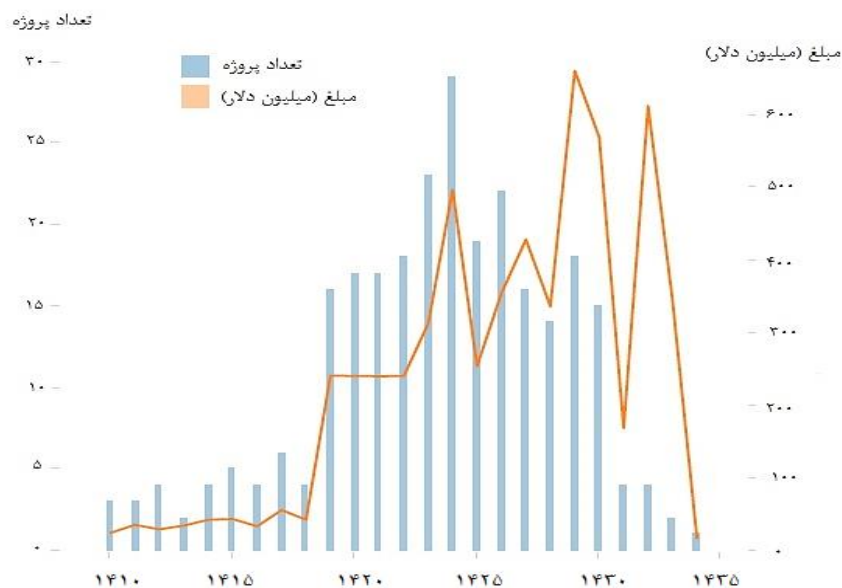
2. Investment Promotion Technical Assistance Program (ITAP)

3. Technical Cooperation Program (TCP)

را تنظیم می نماید که این سند به عنوان ملاک عمل جهت تأمین مالی پروژه های الویت دار کشور در طی سه سال برنامه، قرار می گیرد. به منظور تأمین نیازهای ارزی پروژه های تولیدی، عمرانی و زیربنایی اولویت دار بخش دولتی، تسهیلات پروژه ای تعیین شده که بر اساس برنامه همکاری سه ساله با بانک توسعه اسلامی، اعطا می گردد.

نمودار (۴) تعداد و مبلغ پروژه های تأمین مالی شده توسط گروه بانک توسعه اسلامی در ایران طی دوره ۱۴۳۵-۱۴۱۰ هجری قمری را نشان می دهد. بیشترین تعداد پروژه های تأمین مالی شده در سال ۱۴۲۴ هجری قمری، ۲۹ پروژه و بیشترین میزان تأمین مالی در سال ۱۴۲۹ هجری قمری به مبلغ ۶۶۰٫۸ میلیون دلار و بعد از آن در سال ۱۴۳۲ به مبلغ ۶۱۲٫۷ میلیون دلار بوده است. از زمان عضویت ایران در گروه بانک توسعه ای تا پایان سال ۱۴۳۴ هجری قمری، مبلغ ۵۸۷۰ میلیون دلار و تعداد ۲۷۰ پروژه توسط این بانک تأمین مالی شده است که ۱۳ پروژه در بخش کشاورزی، ۸ پروژه در بخش آموزش عالی، ۹ پروژه در بخش انرژی، ۵۵ پروژه تأمین مالی، ۶ پروژه در بخش سلامت، ۳۳ پروژه در بخش صنعت و معدن، ۱ پروژه در بخش اطلاعات و ارتباطات، ۷ پروژه در سایر بخش های خدمات اجتماعی، ۱ پروژه در بخش ادارت دولتی، ۱۱۸ پروژه در بخش تجارت، ۶ پروژه در بخش حمل و نقل و ۱۳ پروژه در بخش آب و فاضلاب و خدمات شهری بوده است. (www.Isdb.org)

نمودار ۳. مبلغ و تعداد پروژه های تأمین مالی شده در ایران توسط بانک توسعه اسلامی

برخی از پروژه‌هایی که توسط بانک توسعه اسلامی تأمین مالی شده در جدول (۳) ارائه شده است، همانطور که قابل مشاهده است اکثر تسهیلات دریافتی مربوط به پروژه‌های زیربنایی و توسعه‌ای است:

جدول ۳. پروژه‌های تأمین مالی شده توسط بانک توسعه اسلامی (۱۴۳۱-۱۴۱۰)

مبلغ وام (میلیون دلار)	نام پروژه	مبلغ وام (میلیون دلار)	نام پروژه
۴۳,۰۹۳	برق منطقه‌ای فارس (۱۴۲۷)	۵	نوسازی مدارس تخریب شده در زلزله گیلان و زنجان (۱۴۱۰)
۶۸,۹۵	ایران خودرو - فاز ۲ پتو ۲۰۶ (۱۴۲۷)	۸,۵	خرید لوازم آموزشی و آزمایشگاهی (۱۴۱۲)
۷۵,۸۵	فولاد خوزستان (۱۴۲۸)	۹,۹۶	ساخت ۲۰ باب مدرسه در شهر بزم (۱۴۲۳)
۷۲,۱۴	برق منطقه‌ای تهران (۱۴۲۸)	۲۸	ایجاد کارخانه سیمان سفید (۱۴۱۰)
۳۲,۶۱	آب منطقه‌ای خراسان رضوی - سدبار (۱۴۲۸)	۱۲,۰۶	کارخانه دیسک و صفحه کلاچ (۱۴۱۳)
۷۲,۸۵	آب و فاضلاب مشهد (۱۴۲۸)	۲۰	طرح توسعه کارخانه تولید گیربکس (۱۴۱۸)
۳,۳۹	شرکت قطار منطقه‌ای مشهد (۱۴۲۹)	۶۹,۸	کارخانه مس میدوک و سرچشمه (۱۴۲۳)
۱۰۶,۴۶	سازمان توسعه برق ایران - نیروگاه آبادان (۱۴۲۹)	۳۰,۰۲	شرکت فولاد خوزستان (۱۴۲۴)
۱۰۶,۷۷	آب منطقه‌ای سیستان و بلوچستان - سد کهپر (۱۴۲۹)	۱۰۴,۳۸	وام به وزارت راه و ترابری (۱۴۲۵-۱۴۱۷)
۱۳۷,۹۱	شرکت آب منطقه‌ای قم (۱۴۳۰)	۹۶۲,۰۴	وام به وزارت نیرو (۱۴۲۷-۱۴۱۷)
۷,۵۰	آب منطقه‌ای تهران (۱۴۳۰)	۲۹۰,۴	وام به وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی (۱۴۲۲-۱۴۱۴)
۱۹۹,۶۷	آب منطقه‌ای قم و آب منطقه‌ای کاشان (۱۴۳۰)	۱,۳	شهرداری تبریز (۱۴۲۲)
۸۴	شرکت تهیه و تولید مواد معدنی پلارک (مورد استفاده سد خمروود) (۱۴۳۱)	۶۰ یورو	ایران خودرو (۱۴۲۵)
۳۱,۵۲	وزارت جهاد و کشاورزی (سیلوی شرق تهران) (۱۴۳۲)	۳۷,۶۷	مجتمع کشتی‌سازی فراساحل دریایی ایران (۱۴۲۶)
۱۷۸,۸۰	شرکت آب و فاضلاب روستایی (۱۴۳۲)	۶۳,۴۲	دانشکده فنی دانشگاه تهران (۱۴۲۶)
۸۳,۸۰	شرکت آب و فاضلاب کشور (۱۴۳۲)	۷,۱۴	شرکت آب و فاضلاب همدان (۱۴۲۶)
		۶,۷۵	وزارت نیرو، آب منطقه‌ای هرمزگان (سد چگین) (۱۴۲۷)

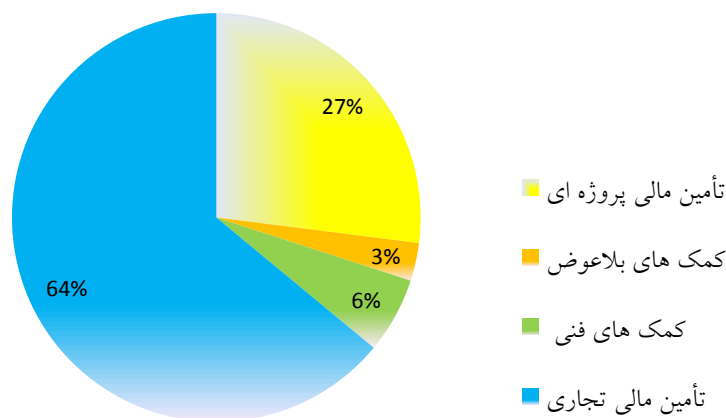
منبع: تک روستا و همکاران (۱۳۹۰)

نمودار (۵) شیوه‌های تأمین مالی به چهار روش کلی: تأمین مالی تجاری، تأمین مالی پروژه‌ای، کمک‌های فنی و کمک‌های ویژه را نشان می‌دهد، که این چهار روش کلی در قالب روش‌های مختلف تأمین مالی به صورت زیر بوده است:

۱۷۳ پروژه به روش تأمین مالی تجاری به مبلغ ۲۵۰۵ میلیون دلار بوده است که از این مقدار ۲۰۱۴ میلیون دلار در قالب ۳۰ پروژه به روش استصناع، ۷۷۳ میلیون دلار در قالب ۲۵ پروژه به روش اجاره به شرط تملیک، ۷ میلیون دلار در قالب ۱۶ پروژه به روش کمک‌های فنی، ۴۸۶ میلیون دلار در قالب ۱۴ پروژه به روش فروش اقساطی، ۱۳ میلیون دلار در قالب ۷ پروژه به روش کمک‌های بلاعوض، ۳۷ میلیون دلار در قالب ۳ پروژه از طریق خطوط اعتباری، ۲۵ میلیون دلار در قالب ۱ پروژه به روش مشارکت در سرمایه و ۱۰ میلیون دلار در قالب ۱ پروژه به روش وام بدون بهره تأمین مالی شده است.

۷۴ طرح با روش تأمین مالی پروژه‌ای به مبلغ ۳۳۴۴ میلیون دلار انجام شده است که ۲۰۱۴ میلیون دلار در قالب ۳۰ پروژه به روش استصناع، ۷۷۳ میلیون دلار در قالب ۲۵ پروژه به روش اجاره به شرط تملیک، ۴۸۶ میلیون دلار در قالب ۱۴ پروژه به روش فروش اقساطی، ۴۸۶ میلیون دلار در قالب ۱۴ طرح به روش فروش اقساطی، ۲۵ میلیون دلار در قالب یک طرح به روش مشارکت در سرمایه و ۱۰ میلیون دلار در قالب یک طرح به روش وام بدون بهره بوده است. ۱۶ پروژه به روش کمک‌های فنی به مبلغ ۷ میلیون دلار و ۷ پروژه از طریق کمک‌های بلاعوض به مبلغ ۱۶ میلیون دلار توسط بانک توسعه اسلامی تأمین مالی شده‌اند. اغلب پروژه‌های زیرساختی به روش استصناع تأمین مالی می‌شوند.

نمودار ۴. شیوه های تأمین مالی

منبع: [www. Isdb.org](http://www.Isdb.org)

در تأمین مالی پروژه‌های ایران نسبت به سایر کشورهای عضو از بیشترین میزان تأمین مالی بهره برده است و در تأمین مالی تجاری نیز بعد از کشورهای بنگلادش، پاکستان، مصر، ترکیه، مراکش و عربستان سعودی رتبه هفتم را به خود اختصاص داده است.

نتیجه

در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه خدمات مالی به عنوان ستون اصلی اقتصاد توسعه‌گرا است به عبارتی وجود واسطه‌گری مالی متنوع، امکان رشد و توسعه اقتصادی را فراهم می‌کند. از آنجایی که تأمین مالی همواره با مشکل نقدینگی روبرو بوده و به دلیل بازدهی پروژه‌های زیرساختی در بلندمدت، بخش خصوصی نیز تمایلی به سرمایه‌گذاری در این پروژه‌ها ندارد؛ معمولاً اینگونه پروژه‌ها با تأخیر به بهره‌برداری می‌رسد. در سال‌های اخیر نیز به دلیل تحریم‌های کشورهای غربی علیه کشور ایران و تسلط این کشورها بر بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول و برخورداری از حق و توان امکان استفاده از تسهیلات این دو نهاد مالی بین‌المللی با مشکلات زیادی مواجه شده و در بعضی موارد غیرممکن شده است. از آنجایی که کشور ایران بعد از عربستان، کویت و لیبی بزرگترین

سرمایه گذار بانک توسعه اسلامی می باشد می توان برای تأمین مالی پروژه های زیر ساختی در جهت رشد و توسعه کشور از تسهیلات این بانک استفاده نمود.

بانک توسعه اسلامی به عنوان یک بانک بین المللی در تأمین مالی برخی از پروژه های مهم اقتصادی و اجتماعی با بهره گیری از روش های مختلف تأمین مالی مبتنی بر اصول شریعت اسلامی از قبیل وام بدون بهره، مرابحه، اجاره به شرط تملیک، مشارکت، استصناع و اعطای خط اعتباری نقش داشته است و عمده تمرکز این بانک بر روی پروژه های توسعه ای و زیربنایی کشورها می باشد بنابراین حجم بالای پروژه های زیرساختی و محدودیت منابع مالی باعث می شود که استفاده از تسهیلات بانک توسعه اسلامی مورد توجه قرار گیرد. از طرفی یکی از اهداف بانک توسعه اسلامی تقویت بخش خصوصی می باشد که با توانمند سازی این بخش از طریق ارائه تسهیلات و آموزش و شیوه های تأمین مالی جدید، می تواند باعث تشویق این بخش به سرمایه گذاری در پروژه های زیر ساختی شود اما به دلیل ضعف اطلاعات، ناآشنایی موسسات و بنگاه های خصوصی و دولتی از تسهیلات اعطایی این بانک و نحوه برخورداری از تسهیلات، این موسسات نتوانسته اند از شیوه های مختلف تأمین مالی این بانک بهره مند شوند و در تأمین مالی بخش پروژه های زیرساختی مؤثر باشند.

گروه بانک توسعه اسلامی علاوه بر هدف تأمین مالی پروژه ها، افزایش توان فنی و مدیریتی ذینفعان را نیز دنبال می کند بنابراین در راستای پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی فرصتی است تا بخش های خصوصی و دولتی بتوانند برای استفاده از آن، ظرفیت سازی در ساختار مدیریتی، فنی و نیروی انسانی را ایجاد نمایند و بتوانند به صورت بهینه برای رسیدن به اهداف توسعه ای خود از آن استفاده نمایند. با توجه به اینکه ایران سومین سهامدار عمده بانک توسعه اسلامی است بنابراین ظرفیت اخذ وام های بیشتر برای توسعه زیرساخت ها از این بانک را دارد بنابراین در پایان پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

۱) بانک ها و موسسات مالی اسلامی می توانند با آگاهی بیشتر از نحوه فعالیت های بانک توسعه اسلامی، ابزارها و روش های تأمین مالی نوین، بهره گیری از دانش تخصصی مالیه اسلامی در توسعه کشور و تأمین مالی زیر ساخت ها از طریق جذب سپرده های بخش خصوصی نقش بیشتری داشته باشند.

۲) برگزاری همایش ها و کنفرانس هایی برای معرفی نهادهای مالی بین المللی به خصوص بانک توسعه اسلامی و روش های تأمین مالی و نحوه دریافت وام با حضور سرمایه گذران و فعالان اقتصادی که توانایی فعالیت و تأمین مالی پروژه های زیرساختی را دارند.

۳) آگاه سازی بخش خصوصی و پیمانکاران از خطوط اعتباری بانک توسعه اسلامی موجود در

بانک‌های کشور و تشویق آن‌ها به استفاده از آن برای تأمین مالی و مشارکت در پروژه‌های زیرساختی که به روش قراردادهای ساخت و بهره‌برداری تأمین مالی می‌شوند.

۴) حمایت‌های لازم حاکمیت شامل بانک مرکزی، وزارت اقتصاد و امور دارائی و در قالب در اختیار قرار دادن تضامین، منابع مالی داخلی و ارزی با نرخ‌های ترجیحی بصورت بلند مدت برای طرح‌های مورد تأیید بانک.

۵) با توجه به اینکه سرعت و تأثیر پروژه‌ها در توسعه کشور به عنوان یک اصل برای بانک توسعه اسلامی است، تأکید بر توان مدیریتی و کارشناسی بالا، تمرکز بلندمدت، استراتژیک و آشنایی با طرح‌های زیربنایی قابل توجه است.

منابع و مأخذ

- بی‌نام، (۱۳۹۴)، "تأمین مالی" چالش تمام نشدنی، دنیای اقتصاد، شماره ۳۵۲۶، صفحه ۲۲.
- تک روستا، حسین و همکاران (۱۳۹۰)، "مروری بر وضعیت ایران در بانک جهانی و بانک توسعه اسلامی"، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۱۰۵۶.
- عباسی سرمدی، مهدی و موسوی، میرمحمد (۱۳۹۲)، "تحولات و جنبه‌های حقوقی بانک توسعه اسلامی"، فصلنامه اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره دوم، صص ۴۵-۲۷.
- علیمردانی، یوسف (۱۳۹۰)، "بانک توسعه اسلامی و همگرایی اقتصادی در خاورمیانه"، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز.
- کشفی، سید حمید رضا و امیر حسین رقیمی (۱۳۸۸)، "تأمین مالی پروژه‌های آب و فاضلاب با استفاده از تسهیلات بانک توسعه اسلامی، طراحی الگوها و ابزارهای تأمین مالی"، مرکز مطالعات دانشگاه صنعتی شریف.
- مسرور، غلامعلی (۱۳۷۲)، "شناخت بانک توسعه اسلامی تاریخچه و اهداف آن"، مجله دانش مدیریت، شماره ۲۲، صص ۶۳-۵۶.
- Mahmud, M (2010), "IDB Infrastructure Financing", Infrastructure Department of IDB.
www.Isdb.org
www.isdb.org/irj/go/km/docs/documents/IDBDevelopments/Internet/English/IDB/CM/IDB%20Group%20Data/LiveDashboard/IsDB%20Projects.html
 The Annual Report on IDB operations and activities of the Bank in 1435 H(2015-2014).
 Islamic Development Bank Group in Brief . Jumad-II 1434H (May 2013).
 39 Years In The Service Of Development, Rajab 1436H (May 2015).
 41 Years In The Service Of Development, Rajab 1436H (May 2015).